

PREPORUKE CPT-A ¹	PREPORUKE ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA ²	PREPORUKE NVO MONITORING TIMA
✓ Preporuke ispunjene	x Preporuke nijesu ispunjene	o Ispunjenost preporuke se ne može ocijenti
Zlostavljanje		
<p>✓ CPT pozdravlja preduzete mjere i preporučuje da Uprava Specijalne psihijatrijske bolnice u Dobroti redovno podsjeća svo osoblje da zlostavljanje pacijenata nije prihvatljivo i da će shodno tome biti kažnjeni.</p> <p>CPT preporučuje da Uprava preduzme mjere kako bi se osigurala da osoblje zaštiti pacijente od drugih pacijenata koji bi im mogli nanijeti štetu. To ne zahtijeva samo:</p> <p>X prisustvo adekvatnog broja osoblja;</p> <p>X permanentni nadzor;</p> <p>✓ već i da osoblje bude pravilno</p>		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Za Ministarstvo zdravlja: u skladu sa sistematizacijom radnih mjesta, odmah obezbijediti zapošljavanje još 15 medicinskih tehničara, a u saradnji sa upravom Bolnice predvidjeti novu sistematizaciju radnih mjesta koja bi odgovarala stvarnim potrebama pacijenata. ➤ Za direktora Bolnice: u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda instalirati kutije za žalbe i kojima bi pristup imalo samo ovlašćeno lice iz institucije Zaštitnika ili obezbijediti drugi neposredan način komunikacije sa kancelarijom Zaštitnika. ➤ Za direktora Bolnice: obezbijediti da se stečena znanja o nenasilnom rješavanju konfliktnih situacija

¹ Izvještaj Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) sačinjen tokom posjete Crnoj Gori od 15. do 22. septembra 2008. godine, dostupan na: <http://www.cpt.coe.int/documents/mne/2010-03-inf-mne.pdf>

² Poseban izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, mart 2011. godine, dostupan na: http://www.ombudsman.co.me/docs/izvjestaji/POSEBN_IZVJESTAJ_NS_21.03.2011.doc

obučeno za rješavanje izazovnih situacija/pacijenata.		prenosi u kontinuitetu na nove zaposlene u Bolnici.
Jedinica sudske psihijatrije (JSP)		
<p>X CPT preporučuje da se preduzmu koraci kako bi se osiguralo da pacijenti u JPS imaju slobodan pristup nužniku čitavo vrijeme, čak i u noćnom periodu.</p> <p>X CPT preporučuje da crnogorske vlasti vrše reviziju odabira, obuke i nadzora osoblja za obezbjeđenje dodijeljenog JSP, u svjetlu gornjih opaski.³</p> <p>○ CPT preporučuje da se učine svi naponi kako bi se smanjila ograničenja kojima je bio izložen pacijent koji je u pitanju. Nadalje, trebalo bi voditi evidenciju o vremenu koje on provodi zaključan, s</p>		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Za ministarstvo pravde: obezbijediti da sudsko odjeljenje bude izmješteno iz kruga Bolnice, a da se u međuvremenu obezbijede odgovarajuća sredstva za njegov rad, prvenstveno za neophodne troškove obezbjeđenja. ➤ Za ministarstvo pravde i ministarstvo zdravlja: izraditi protokol o radu odjeljenja (do otvaranja mogućnosti da ono bude izmješteno), posebno u vezi sa angažovanjem službe za obezbjeđenje. ➤ Za ministarstvo zdravlja i direktora Bolnice: obezbijediti da na odjeljenju sve vrijeme bude prisutno više srednjeg medicinskog osoblja, a da se

³ Izvještaj, stav 88: „Imajući na umu izazovnu prirodu njihovog posla, od ključnog je značaja da osoblje koje je zaduženo za bezbjednosne zadatke u psihijatrijskoj bolnici bude pažljivo odabrano i da prođu kroz odgovarajuću obuku prije stupanja na dužnost, kao i da se obučavaju na radu. Nadalje, tokom obavljanja svojih zadataka, trebali bi biti pod striktnim nadzorom od strane - i podložni autoritetu - kvalifikovanog zdravstvenog osoblja“.

<p>ciljem osiguranja odgovarajućeg nadzora.⁴</p> <p>X Prisustvo uniformisanih čuvara unutar jedinice (JSP) teško se moglo smatrati da doprinosi pojavi terapijskog okruženja; ukoliko su čuvari potrebni, daleko je poželjnije da uloga takvog osoblja bude ograničena na obezbjeđenje kruga.</p>		<p>obezbjeđenje nalazi van zgrade.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Za direktora Bolnice: obezbijediti da svi pacijenti smješteni na sudskom odjeljenju imaju pristup toaletu 24 h dnevno. ➤ Za Upravu policije, ministarstvo pravde i sudove: obezbijediti da se u svakom slučaju sumnje na mentalno oboljenje učinioca prekršaja ili krivičnog djela, to lice dovede na pregled kod specijaliste psihijatra i/ili uputi na vještačenje u odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu. ➤ Za ministarstvo pravde i ministarstvo zdravlja: hitno obezbijediti odgovarajući smještaj u psihijatrijsku ustanovu za mentalno oboljelo lice Milana Zekovića.
Uslovi života pacijenata		
<p>X CPT pozdravlja tekuće napore na preuređenju bolnice i preporučuje da crnogorske vlasti nastave taj proces u preostalom dijelu nepreuređenih</p>		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Za Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo rada i socijalnog staranja: obezbijediti bolju teritorijalnu pokrivenost centrima

⁴ Pacijent je izvršio samoubistvo.

<p>oblasti. Po pitanju renoviranja, potrebno je učiniti napore na personalizovanju životnog okruženja i obezbjeđenju prostora gdje pacijenti mogu zaključati svoje stvari.</p>		<p>za mentalno zdravlje, koji bi blisko saradivali sa centrima za socijalni rad u cilju zbrinjavanja onih mentalno oboljelih lica koja ne zahtijevaju (dalje) bolničko liječenje, kako bi se ostvario krajnji cilj da se pomoć mentalno oboljelima pruži u zajednici i smanji potreba za bolničkim liječenjem (osim u akutnoj fazi bolesti).</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Za Ministarstvo zdravlja i Glavni grad: obezbijediti odgovarajuće stacionarno liječenje i rehabilitaciju i žena zavisnica od alkohola i psihoaktivnih supstanci u Crnoj Gori. ➤ Za Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo pravde: uložiti napore da se što prije započne sa izgradnjom Specijalne bolnice u okviru ZIKS-a i da se unaprijed planiraju i kadrovska rješenja, kako se ne bi ponovilo da se bolnica izgradi i ostane nefunkcionalna. ➤ Za ministarstvo zdravlja i direktora Bolnice: renovirati sve objekte, da bi se postiglo pozitivno
--	--	--

		<p>terapeutsko okruženje. Potrebno je renovirati toalete i preduzeti mjere na postizanju većeg nivoa higijene.</p> <ul style="list-style-type: none">➤ Za direktora Bolnice: omogućiti personalizovanje prostora u kojem pacijenti borave i obezbjediti prostor (ormariće) gdje pacijenti mogu da zaključaju svoje stvari.➤ Za direktora Bolnice: poboljšati kvalitet i raznovrsnost ishrane i obezbjediti odgovarajuće posude za serviranje.➤ Za ministarstvo zdravlja i direktora Bolnice: Opremiti posebne prostorije u okviru paviljona da bi se posjete odvijale nesmetano i u slučaju nepovoljnih vremenskih prilika i nezavisno od dostupnosti trpezarija.➤ Za ministarstvo zdravlja i direktora Bolnice: Bolnicu učiniti pristupačnom i osobama sa invaliditetom.➤ Za ministarstvo zdravlja i direktora Bolnice: Obezbjediti novi agregat za struju.
--	--	--

Tretman i aktivnosti

<p>X Komitet ponovo ističe preporuku koju je dao u izvještaju o posjeti 2004. godine, da je potrebno uspostaviti planove za individualni tretman svakog pacijenta, koji bi uključivali komponentu psiho-socijalne rehabilitacije. U tom kontekstu, potrebno je učiniti veće napore na povećanju ponude terapijskih i rehabilitacionih aktivnosti (npr. radna terapija, individualna i grupna psihoterapija, obrazovanje, sportovi) i uključiti više pacijenata u aktivnosti prilagođene njihovim potrebama</p>	<p>X Preporuka upućena Ministarstvu rada i socijalnog staranja i ministarstvu zdravlja: da preduzmu sve neophodne mjere za uspostavljanje i razvijanje različitih servisa podrške porodicama mentalno oboljelih osoba, na lokalnom nivou.</p> <p>X Preporuka upućena Ministarstvu rada i socijalnog staranja i ministarstvu zdravlja: da preduzmu neophodne aktivnosti informisanja šire javnosti u cilju eliminisanja predrasuda prema osobama sa problemima u mentalnom zdravlju.</p> <p>X Preporuka Ministarstvu zdravlja: da preduzme sve neophodne mjere kako bi se obezbijedila zaštita mentalnog zdravlja djece i adolescenata kao i njihov smjestaj radi hospitalnog (stacionarnog) tretmana.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Za Ministarstvo zdravlja: hitno raspisati specijalizaciju iz oblasti dječije psihijatrije, a u međuvremenu nastojati da se u Crnoj Gori obezbijedi rad doktora specijaliste dječije psihijatrije. Obezbijediti da se, po potrebi, na bolničko liječenje mogu smjestiti i maloljetnici. ➤ Za direktora: ponavljamo preporuku CPT-a o potrebi izrade individualnih planova tretmana za pacijente. ➤ Za direktora i ministarstvo zdravlja: uključiti više pacijenata u radno-okupacione i sportske aktivnosti, proširiti ponudu ovih aktivnosti i za tu svrhu angažovati još radnih terapeuta ili volontere. ➤ Za direktora: svaki slučaj tzv. brze trankvilizacije (hemijskog sputavanja) upisivati, osim u svesku primopredaje i u odjeljensku knjigu evidencije fizičkog ograničavanja slobode kretanja, a sve podatke iz pojedinačnih odjeljenskih knjiga revnosno prenositi u registar na centralnom nivou.
--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Za direktora i ministarstvo zdravlja: obezbjediti zubara u kontinuitetu, dodatnom stimulacijom ili na drugi način. ➤ Za ministarstvo zdravlja: potrebno je zakonski definisati obavezu da se za lica koja umru u Bolnici vrši obdukcija u skladu sa čl. 128 Zakona o zdravstvenoj zaštiti. Neophodno je da Ministarstvo zdravlja što prije donese pravilnik kojim će se precizno propisati rad mrtvozornika. ➤ Za direktora: pojačati nadzor nad pacijentima, posebno onima koji su već pokazali sklonost ka samoubistvu. Sve osoblje u psihijatrijskoj ustanovi treba da bude obučeno da kod pacijenata prepozna znake koji ukazuju na pojačani rizik od samoubistva. Te pacijente treba staviti na program specijalnog nadzora i ponuditi im odgovarajuću psihološku pomoć
Osoblje		
X CPT preporučuje da crnogorske vlasti definišu strategiju zapošljavanja	X Preporuka upućena Ministarstvu rada i	➤ Za Ministarstvo rada i socijalnog staranja: hitno obezbijediti socijalno zbrinjavanje lica koja se

<p>zasnovanu na odgovarajućem finansiranju i unaprijeđenim uslovima službe, u cilju obezbjeđenja adekvatnog nivoa osoblja u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici u Dobroti.</p>	<p>socijalnog staranja i ministarstvu zdravlja: da imajući u vidu otežane uslove u Ustanovama, razmotre mogućnosti povećanja zarada zaposlenima u ustanovama, kako bi se povećala motivisanost za zapošljavanje i ostanak zaposlenih u ustanovama.</p>	<p>nalaze u Bolnici u Dobroti, a za čijim daljim liječenjem u toj ustanovi nema potrebe.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Za ministarstvo zdravlja i direktora bolnice: zaposliti dodatni kadar, neophodan za obavljanje posla u skladu sa standardima. Preduzeti mjere koje bi doprinijele da se rad sa psihijatrijskim pacijentima u Bolnici učini primamljivim srednjem medicinskom kadru. ➤ Za ministarstvo zdravlja i direktora bolnice: uložiti napore i sredstva da se osoblje Bolnice dodatno edukuje i razmjenjuje iskustava sa kolegama koji rade u sličnim ustanovama. ➤ Za ministarstvo zdravlja: podstaći učestaliju praksu učenika i studenata u Bolnici. ➤ Za ministarstvo zdravlja i direktora Bolnice: instalirati alarmni sistem, obavezno na akutnom muškom i ženskom odjeljenju, da bi osoblje u svakom trenutku moglo da pozove pomoć u slučaju incidentnih situacija sa pacijentima. Ova mjera se djelimično oslanja na povećanje broja zaposlenih jer bi i ovakav vid sigurnosne zaštite bio nedovoljan u
--	--	--

		<p>situaciji kada na jednom odjeljenju rade svega jedan ili dva medicinska tehničara, odnosno sestre.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Za ministarstvo zdravlja i ministarstvo rada i socijalnog staranja: osoblju koje radi u otežanim uslovima i na odjeljenjima visokog rizika obezbijediti beneficirani radni staž.
Sredstva ograničavanja slobode kretanja		
<p>CPT preporučuje da se u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici u Dobroti preduzmu koraci kako bi se osiguralo da politika i praksa vezana za korištenje sredstava ograničavanja slobode kretanja budu u skladu sa zahtjevima:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ pacijenti protiv kojih se primjenjuju sredstva mehaničkog ograničavanja slobode kretanja ne bi trebali biti izloženi pogledu drugih pacijenata; ✓ kadgod je neki pacijent podvrgnut ograničavanju slobode kretanja, obučeni član osoblja treba biti stalno prisutan kako bi održao terapijsku 		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Za ministarstvo zdravlja i direktora Bolnice: na svakom odjeljenju na kome se sprovodi fizičko ograničavanje slobode kretanja moraju se obezbijediti posebne prostorije namijenjene toj svrsi. ➤ Za direktora Bolnice: odjeljske knjige o fizičkom ograničavanju slobode kretanja precizno voditi. ➤ Za direktora Bolnice: osigurati vođenje centralnog registra u koji bi se kontinuirano prenosili podaci iz odjeljskih knjiga i koji bi pružio pregled svih preduzetih mjera fizičkog ograničavanja slobode kretanja na nivou Bolnice.

<p>vezu i pružio pomoć;</p> <p>✓ sistematsko evidentiranje svakog slučaja korištenja sredstava ograničavanja slobode kretanja, kako u posebnom registru, tako i u dosjeu pacijenta, treba uključivati vrijeme započinjanja i okončanja takve mjere, okolnosti datog slučaja, razloge za pribjegavanje toj mjeri, ime ljekara koji ju je naložio i dobio, i izvještaj o bilo kakvim povredama zadobijenim od strane pacijenta ili osoblja;</p> <p>X nakon ukidanja sredstava za ograničavanje slobode kretanja, treba obaviti razgovor sa pacijentom.</p> <p>✓ Ukoliko se pribjegne hemijskom ograničavanju slobode kretanja, kao što je korištenje sedativa, antipsihotika, hipnotika i sredstava za smirenja, potrebno se pridržavati istih mjera zaštite kao i kod mehaničkog ograničavanja slobode kretanja.</p>		<p>➤ Za direktora Bolnice: obaviti razgovor sa pacijentom nakon prestanka mjere fizičkog ograničenja slobode kretanja.</p> <p>➤ Za direktora Bolnice: obezbijediti primjenu zakonske obaveze da pored nezavisnog multidisciplinarnog tijela i zakonski zastupnik mentalno oboljelog lica mora odmah biti obaviješten o primjeni fizičke sile.</p>
---	--	---

Garancije		
<p>✓ CPT preporučuje da se izvrši revizija predmeta svih hroničnih pacijenata i da oni pacijenti koji ispunjavaju kriterijume za prisilno smještanje budu podvrgnuti relevantnom postupku. U tom kontekstu, potrebno je preduzeti mjere kako bi se osiguralo da se uvijek traži pisani pristanak na hospitalizaciju u skladu sa zakonom.</p> <p>X Što se tiče dobrovoljnih hroničnih pacijenata, potrebno je uložiti napore da se smjeste u kapacitetima zajednice.</p> <p>✓ CPT pozdravlja nedavno uvođenje formulara pristanka na liječenje i preporučuje da se revidiraju postupci kako bi se osiguralo da svi pacijenti (a, ako nisu kompetentni, onda njihovi zakonski zastupnici) dobiju sistematske informacije o svom stanju i liječenju koje im je prepisano;</p>	<p>X Preporuke upućena Ministarstvu rada i socijalnog staranja i ministarstvu zdravlja: da preduzmu sve neophodne mjere za uspostavljanje mehanizama kontrole i nadzora rada ustanova, kao i jedinstveni standardi za pružanje usluga korisnicima.</p> <p>X Preporuka upućena Ministarstvu zdravlja i Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici: da u skladu sa propisima preduzimaju mjere na procjeni opravdanosti daljeg boravka pacijenata na sociorehabilitacionom i odeljenju bolesti zavisnosti u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici Dobrota.</p>	<p>➤ Za direktora Bolnice: obezbijediti poštovanje Zakona o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica, koji propisuje pisani pristanak na pregled ili podvrgavanje medicinskom postupku, u slučajevima kada mentalno oboljelo lice može da donese odluku i izrazi svoju volju.</p> <p>➤ Za direktora Bolnice: obezbijediti da ljekar izdaje potvrde o sposobnosti osobe da da pristanak na liječenje, u skladu sa zakonom.</p> <p>➤ Za direktora Bolnice: obezbijediti da u svim slučajevima prisilne hospitalizacije obavještenje o prisilnoj hospitalizaciji bude poslato sudu u zakonom predviđenom roku od 48h.</p> <p>➤ Za predsjednika suda u Kotoru: obezbijediti djelotvorno sprovođenje rokova u slučaju prisilne hospitalizacije koje predviđa Zakon o vanparničnom postupku.</p>

<p>X te da ljekari imaju uputstvo da trebaju uvijek tražiti pristanak pacijenta na liječenje prije započinjanja sa istim. Formular koji se tiče informisanog pristnaka na liječenje treba potpisati pacijent ili (ukoliko je nekompetentan) njegov/njen zakonski zastupnik. Pacijentima (i njihovim zakonskim zastupnicima) je takođ potrebno davati relevantne informacije tokom i nakon liječenja.</p> <p><i>U odnosu na krivični postupak, CPT preporučuje da crnogorske vlasti preduzmu korake kako bi osigurale da:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ pacijentima koji su podvrgnuti obaveznom liječenju bude dato pravo žalbe protiv sudske odluke i mogućnost da traže nezavisno mišljenje nekog neutralnog psihijatra; ✓ pacijenti koji su podvrgnuti obaveznom liječenju imaju pomoć advokata tokom 		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Za direktora Bolnice: obezbijediti da pacijent lično dobije u pisanoj formi odluku o rješenju o prisilnom smještaju u psihijatrijsku ustanovu i da u pismenoj formi bude obavješten o razlozima za takvu odluku, kao i mogućnostima i roku za podnošenje žalbe. ➤ Za ministarstvo pravde: dopuniti Zakon o vanparničnom postupku tako što će se propisati obaveza suda da u postupku odlučivanja o prisilnoj hospitalizaciji (1) sasluša lice o čijoj se hospitalizaciji odlučuje, u prvostepenom postupku ili postupku po žalbi; (2) zahtijeva drugo mišljenje o potrebi za prinudnom hospitalizacijom vještaka psihijatra koji nije zaposlen u ustanovi; (3) odluči o tome da li je lice o čijoj se hospitalizaciji odlučuje u mogućnosti da shvati značaj i pravne posljedice svog učešća u postupku; (4) da pacijenti koji su podvrgnuti obaveznom liječenju imaju pomoć advokata tokom postupka, a da onima koji nisu u prilici da sami plate troškove advokata bude pružena pravna
---	--	---

<p>postupka, i da onima koji nisu u prilici da sami plate troškove advokata bude pružena pravna pomoć;</p> <p>✓ pacijenti koji su podvrgnuti obaveznom liječenju imaju djelotvorno pravo da budu lično saslušani od strane sudije tokom postupka revizije.</p> <p><i>(Napomena: CPT po mišljenju monitoring tima nije imao tačne informacije u odnosu na prisilni smještaj na osnovu Zakona o vanparničnom postupku, pa su zbog toga i izostale odgovarajuće preporuke).</i></p> <p>X CPT poziva crnogorske vlasti da preduzmu korake kako bi osigurale da Savjet za zaštitu ljudskih prava pacijenata bude zaista nezavistan.</p> <p>X CPT preporučuje da crnogorske vlasti razviju sistem redovnih posjeta Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici u Dobroti od strane nekog nezavisnog</p>		<p>pomoć.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Za direktora Bolnice: obezbijediti da lice koje je prisilno smješteno na liječenje bude lično upoznato sa svojim pravima, kao i njegova porodica. Izraditi odgovarajuću brošuru. ➤ Za ministarstvo pravde: obezbijediti redovno vršenje kontrole zakonitosti izvršavanja mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi. ➤ Za Vladu i Skupštinu: pod hitno usvojiti zakon koji će obezbijediti da u prekršajnom postupku postupaju sudovi, odnosno, da sudije za prekršaje budu izabrane na isti način kao sudije redovnih sudova. ➤ Za organe za prekršaje: uzdržati se od izricanja mjere obaveznog liječenja i čuvanja u psihijatrijskoj ustanovi bez prethodnog upućivanja na posmatranje u psihijatrijsku ustanovu. ➤ Za ministarstvo pravde: propisati
---	--	--

<p>tijela. To tijelo bi trebalo biti posebno ovlašteno da razgovara privatno sa pacijentima, ispituje sva pitanja vezana za njihove uslove života i liječenja, da direktno prima bilo kakve pritužbe koje bi pacijenti mogli imati i da donose sve potrebne preporuke.</p>		<p>Zakonom o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica (čl. 17, st. 3) obavezu da se o sprovođenju medicinskog postupka bez pristanka mentalno oboljelog lica obavijeste članovi njegove porodice.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Za ministarstvo pravde: iz Zakona o vanparničnom postupku ukloniti odredbu čl. 50, st. 1. ➤ Za ministarstvo zdravlja i direktora Bolnice: izmijeniti Statut Bolnice kako bi se obezbijedila nepristrasnost Savjeta za zaštitu prava mentalno oboljelih lica (u pogledu načina predlaganja i izbora članova). ➤ Za ministarstvo zdravlja i direktora Bolnice: uključiti u rad Savjeta predstavnike nevladinih organizacija koje se bave ljudskim pravima, kako bi se obezbjedila njegova nepristrasnost. ➤ Za ministarstvo zdravlja: formirati Komisiju za mentalno zdravlje..
Odjeljenje za bolesti zavisnosti		
		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Za Ministarstvo zdravlja:

		<p>omogućiti hitan smještaj žena zavisnica od alkohola i psihoaktivnih supstanci izvan ženskog akutnog odjeljenja.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Za Ministarstvo zdravlja: obezbjediti sredstva za renoviranje odjeljenja, povećanje smještajnog kapaciteta odjeljenja ili oformiti odjeljenja tog tipa u nekim drugim institucijama. ➤ Za Ministarstvo pravde: preduzeti mjere, posebno u vidu edukacije sudija, kako bi se dužina boravka pacijenata sa izrečenom sudskom mjerom obaveznog liječenja skratila u skladu sa oporavkom pacijenta, što bi omogućilo liječenje većeg broja ljudi u trenutnim kapacitetima.
Psihijatrijsko odjeljenje u sastavu JZU Opšte bolnice u Nikšiću		
		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hitno obezbijediti sprovođenje garancija u kontestu prisilnog smještaja prilikom prijema na Odjeljenje, tokom boravka i otpusta, pogotovo u vidu sudskog nadzora. ➤ Preduzeti mjere kako bi se razbile predrasude prema mentalno

		<p>oboljelim licima, koje su posebno pogubne kada postoje kod samog medicinskog osoblja i uprave, jer dovode do diskriminacije pacijenata.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Obezbijediti redovan boravak pacijenata na svježem vazduhu, u dvorištu, kao i pokriveni prostor kako bi pacijentima bilo omogućeno da borave van odjeljenja i u slučaju vremenskih neprilika. ➤ Uvesti portira na odjeljenju. ➤ Poboljšati ishranu mentalno oboljelih lica koja su smještena na Odjeljenju. ➤ Obezbijediti da pacijenti budu upoznati sa svojim pravima. ➤ Pojednostaviti proceduru prema kojoj se pacijenti mogu obratiti Zaštitniku prava pacijenata.
Psihijatrijska klinika Kliničko-bolničkog Centra Crne Gore u Podgorici		
		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Za ministarstvo zdravlja: unaprijediti materijalne uslove boravka pacijenata i rada osoblja tako što bi se kompletno renovirao

		<p>objekat tako da se:</p> <ul style="list-style-type: none">a) smanji postojeći broj kreveta u sobama.b) obezbijedi prostorija za rad sa pacijentima i održavanje terapijskih zajednica.c) obezbijedi prostorija za fizičko ograničavanje slobode kretanja pacijenata.d) obezbijedi informatička oprema za rad osoblja.
--	--	---